

Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü*

Perception of the Social Welfare and Poverty Culture

Prof. Dr. Selahaddin ÖĞÜLMÜŞ**

Öz

Bu araştırma temelde hem sosyal yardımlardan yararlananların hem de bu yardımı sunan kamu görevlilerinin görüş ve algılarına bağlı olarak, ülkemizde kamusal sosyal yardım sisteminin yapısı, işleyiş biçimi, performansı ve etkililik düzeyi ile kamusal sosyal yardımların yararlanıcılar tarafından nasıl algılandığı, yararlanıcıların yoksulluğun nedenlerine ilişkin yüklenme biçimleri, sosyal yardımların ülkemizde kendine özgü bir yoksulluk kültürü oluşmasına yol açıp açmadığı konusunda mevcut durumu saptamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: yoksulluk, yoksulluk kültürü, yardım

Abstract

This survey, both with the sense and views of the receivers of the aids and government employees who provide the aids, is intended to determine the present situation on the structure of public social welfare in Turkey, the way of operation, the level of performance and effectiveness, perception of the aid by the receivers, the way receivers are loaded on the reasons of poverty, and whether the social welfare leads to a specific poverty culture in Turkey.

Keywords: poverty, poverty culture, welfare aid

* Bu makale T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nce yapılan Türkiye'de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Araştırması'ndan üretilmiştir.

** Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi

GİRİŞ

Yoksulluk, gelir veya tüketim düzeyinin yetersiz olmasının yanı sıra ekonomik, sosyal ve siyasal katılım olanaklarından yoksun olmayı da içeren çok boyutlu bir kavramdır (Şenses, 2001; Aktan ve Vural, 2002; Adaman ve Keyder, 2005; Ersöz, 2007). Yoksulluk günümüzde sadece gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de temel bir problemidir (DPT, 2001). Örneğin Dünya Bankası tarafından yapılan “2005 Yılı Uluslararası Karşılaştırma Programı” (ICP) sonuçlarına göre, 2005 yılı itibariyle sadece gelişmekte olan ülkelerde 1,4 milyar kişinin günde 1,25 dolardan daha az bir gelire yaşamını sürdürmeye çalıştığı tahmin edilmektedir. Bu durumda günde 1 dolardan az bir gelir temel alındığında, gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk sınırının altında yaşayan insan sayısı 1981 yılı için 1,5 milyar; 2004 yılı için 985 milyondur (World Bank, 2008). Üstelik çalıştığı hâlde kendine ve ailesine yoksulluk sınırının üzerinde refah sağlayamayan milyonlarca çalışan yoksul bulunmaktadır (ILO, 2008).

Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun bütün ülkelerin ortak sorunu olarak yoksulluk, yeni çağın en önemli sorunlarından biridir. Nitekim dünya ülke liderlerinin en geniş katılımıyla gerçekleştirilen 2000 Milenyum Zirvesi’nde ortaya konulan Milenyum Kalkınma Hedefleri’nin ilki “aşırı yoksulluğun ve açlığın” azaltılması olarak belirlenmiştir (UN, 2001).

Yoksulluğun nedenleri konusunda ya da bazı insanların yaşamlarını devam ettirebilmek için neden başkalarının yardımına ihtiyaç duyacak duruma düştükleri konusunda çok temel bazı açıklamalar öne sürülebilir. Bunlar; beceri ve yetenekler, disiplin ve sorumluluk anlayışları, tutumluluk dereceleri gibi kişisel özelliklerle ilişkilendirilen nedenler olabileceği gibi, doğrudan kişilerin kendi denetimleri dışındaki yapısal etmenlere dayalı nedenler de olabilir. Yapısal nedenler arasında da, başta hükümetlerin uyguladığı yanlış ekonomik ve sosyal politikalar olmak üzere, düşük büyüme, hızlı nüfus artışı, iş gücü piyasalarında yeterli istihdamın yaratılamaması,

vb. sayılabilir.

Hangi sebeplere dayalı olarak ortaya çıkarsa çıksın yoksulluk, sadece yoksullar için değil, aynı zamanda toplumun tümü için, özellikle suçun ve şiddetin artması açısından ciddi bir risk içermektedir. Özellikle de kentsel yoksulluk, toplumsal huzur için ciddi bir güvenlik sorunu oluşturmaktadır. Yoksulluğun sosyal dışlanmaya yol açması toplumsal barış ve huzuru daha büyük bir tehdit altında bırakmaktadır. Yoksullar sosyal ilişkiler ağının dışına itilerek dışlanmakta, bu durumda da mevcut koşulları değiştirebilecek yeterliklerden kısmen veya tamamen yoksun kalmaktadır.

Yoksulluk, toplumsal barış ve huzurun korunması ve sürdürülmesi için mücadele edilmesi gereken önemli bir sorundur. Yoksulluğun kapsam ve nitelik olarak genişlemesi ve derinleşmesi, neo-liberal politikalara rağmen bu sorunun çözümünde devletin daha etkin bir rol oynaması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2000’li yıllar Dünya Bankası’nın Birleşmiş Milletler ile birlikte yoksullukla mücadele yılları olmuştur (DPT, 2001). Dünya Bankası, Türkiye’nin de içinde yer aldığı pek çok araştırma ve rapor hazırlamıştır. Bunlardan biri 2003 tarihli “Turkey: Poverty and Coping After Crises” adlı çalışmadır ve kentte mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk ölçümleri yapılmıştır (Buğra ve Sınmazdemir, 2005).

Modern devletin yoksul kesimleri koruyucu yöndeki sosyal sorumluluklarının bir gereği olarak ortaya çıkan kamusal sosyal yardımlar yoksulların korunmasında önemli bir araçtır. Sosyal yardımların temel amacı, muhtaç kişilere, muhtaçlık koşulları ortadan kalkıp yardım almadan hayatlarını sürdürebilecek duruma gelinceye kadar gelir güvencesinin sağlanmasıdır.

Yoksullukla mücadele politikaları içerisinde sosyal yardımların rolü, yoksulluğun ortadan kaldırılması değil, muhtaçlık durumunu gidermektir (Seyyar, 2005; Çengelci, 1993). Özellikle açlık sınırının altında geliri olan ve toplumun en alt gelir grubunu oluşturan yoksulların,

orta ve uzun dönemli yoksullukla mücadele çalışmalarının sonuçlarını bekleyecek zamanları yoktur. Bu kişilerin beslenme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçlarının acilen karşılanması gerekmektedir. Buna göre sosyal yardımlar yoksul bireylere kısa vadede en büyük desteklerdir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma temelde hem sosyal yardımlardan yararlananların hem de bu yardımı sunan kamu görevlilerinin görüş ve algılarına bağlı olarak, ülkemizde kamusal sosyal yardım sisteminin yapısı, işleyiş biçimi, performansı ve etkililik düzeyi ile kamusal sosyal yardımların yararlanıcılar tarafından nasıl algılandığı, yararlanıcıların yoksulluğun nedenlerine ilişkin yükleme biçimleri, sosyal yardımların ülkemizde kendine özgü bir yoksulluk kültürü oluşmasına yol açıp açmadığı konusunda mevcut durumu saptamayı amaçlamaktadır.

Bu genel amaç çerçevesinde, araştırmada, sosyal yardım alanların ve bu yardım hizmetini veren kamu görevlilerinin görüşlerine bağlı olarak, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Araştırma kapsamındaki kurum ve kuruluşların sosyal yardım faaliyetlerinin türü ve miktarı (niteliği ve niceliği) nedir?
2. Sosyal yardımlar hangi kriterlere göre verilmektedir?
3. Kişiler hangi nedenlerle (yaşlılık, özürllülük, işsizlik vb.) sosyal yardım almaktadırlar?
4. Sosyal yardım alanların devletten beklentileri nedir?
5. Sosyal yardım alan kişilerde söz konusu yardımı sağlayan kamu gücüne karşı nasıl bir duygu ve düşünce oluşmaktadır?
6. Kamusal sosyal yardımları veren kurumların yardımlara ve yardım alanlara ilişkin görüş ve düşünceleri nelerdir?

7. Yardımlar, yardım alan kişiler tarafından nasıl değerlendirilmektedir? Bu yardımlar kişiler tarafından bir hak olarak mı yoksa devletin bir lütfu olarak mı algılanmaktadır?

8. Yardımlar geçici bir durum olarak mı yoksa sürekli bir uygulama olarak mı algılanmaktadır?

9. Sosyal yardımlar, yararlanıcıların öz yeterlik duygusunu ve yoksulluk kültürünü nasıl etkilemektedir?

10. Türk toplumunda var olan geleneksel "devlet baba" anlayışı, kamusal sosyal yardımlardan yararlananlar açısından ne anlam ifade etmektedir?

Araştırmanın Önemi

Yoksulluk, dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de çok önemli bir sorundur. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) hesaplamalarına göre, 2007 yılında Türkiye'de fertlerin yaklaşık yüzde 0.54'ü sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, yüzde 18.56'sı ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. 2007 yılında yapılan nüfus sayımında elde edilen 70 milyon 586 bin kişilik Türkiye nüfusu dikkate alındığında, TÜİK'in son yoksulluk araştırmasına göre Türkiye'de 380 bin kişi açlık sınırının altında, 13.1 milyon kişi ise yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

TÜİK verilerine göre, 2006 yılında Türkiye'de 539.000 kişi (yaklaşık % 0,74'ü) sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, 12.930.000 kişi (%17,81'i) ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Açlık sınırının altında yaşayan kişi sayısı 2005 yılı tahminlerine göre nüfusun %0.87'si iken bu oran 2006 yılında %0.74'e düşmüştür; yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı da aynı yıllarda %20 .50'den %17.81'e düşmüştür.

TÜİK, Türkiye'de yoksulluk oranının, 2007 yılında bir önceki yıla göre 0.75 puan artarak yüzde 18.56'ya çıktığını belirlemiştir. 2006 yılında yüzde 0.74 olarak tahmin

edilen açlık sınırının altında yaşayan fert oranı, 2007 yılında yüzde 0.54'e düşerken, yoksul fert oranı ise yüzde 17.81'den yüzde 18.56'ya yükselmiştir. Yoksulluk oranları kırsal ve kentsel alanlara, hane halkı büyüklüğüne, bireyin çalışma durumuna ve eğitim düzeyine göre de farklılaşmaktadır.

Açlık ve yoksulluk sınırının altında yaşam sürdürmek sadece yoksullar için değil, aynı zamanda toplumun tümü için, özellikle suç ve şiddet açısından ciddi bir risk içermektedir. Özellikle kentsel alanlarda yoksulluk, toplumun huzur ve güvenliği için ciddi bir güvenlik sorunu oluşturmaktadır.

Yoksulluk sorunun çözümünde etkili politikaların belirlenmesi ve uygulanması, bir yandan sosyal devlet ve sosyal adalet anlayışının doğurduğu sorumluluk, diğer yandan ulusal güvenlik problemlerinin dayattığı bir zorunluluktur.

Sosyal devlet ve sosyal adalet kavramları bu sorunun çözümü için devlet organlarına yasal bir sorumluluk yüklemektedir. Bu sorumluluğa ek olarak, yoksulluğu önleme stratejisi olarak da kamusal sosyal yardımlar önemli bir araçtır. Elbette ülkemizde bu konuya duyarlı ve bu alanda faaliyet gösteren bazı sivil toplum kuruluşları vardır. Ancak sorunun önemi ve boyutları nedeniyle, bu kuruluşların iyi niyetli çabaları sorunun ancak küçük bir bölümüne çözüm olabilmektedir. Bu nedenle kamusal sosyal yardımlar, yoksulluğun azaltılması ve yoksulluk kültürünün ulusal güvenliği tehdit edebilecek nitelikteki olumsuz etkilerinin önlenmesi için vazgeçilmez bir kaynaktır. Bu araştırma, bu kaynağın nasıl daha verimli kullanılabileceği konusunda yol gösterici olacağı için de son derece önemlidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, hem kamusal sosyal yardım alanların hem de bu yardımı sunan kamu görevlilerinin bakış açısıyla, kamusal sosyal yardımlarla ilgili mevcut durumu

ortaya koymayı amaçlayan bir araştırmadır. Bu araştırma çerçevesinde nicel ve nitel veri toplama yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Evren

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye genelinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) ile Belediyeler tarafından dağıtılan kamusal sosyal yardımlardan en az iki yıldan beri yararlanan aileler ile bu yardım hizmetlerini yürüten kamu görevlileri oluşturmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2006 yılı yoksulluk araştırması sonuçlarına göre, Türkiye'de nüfusun %0.74'ünü oluşturan 539.000 kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının altında bir gelirle yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Nüfusun %17,81'ine karşılık gelen yaklaşık 12.930.000 kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında bir gelirle yaşamını sürdürmektedir. Hesaplama yöntemlerindeki farklılıklar nedeniyle TÜİK, Sendikalar, Ticaret Odaları, vb. gibi kuruluşlar tarafından tanımlanan yoksulluk sınırı farklılaşmakla birlikte Türkiye genelinde yaklaşık olarak iki milyondan fazla ailenin veya 10 milyondan fazla kişinin yoksulluk sınırında olduğu konusunda bir uzlaşmadan söz edilebilir. Sözü edilen bu aile üyeleri bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Bu araştırmada, kamusal sosyal yardım hizmetlerini yürüten kamu görevlilerinin sosyal yardımlarla ve yardımlardan yararlananlarla ilgili görüşleri ile sosyal yardım politikaları ve uygulamaları hakkındaki görüş ve önerileri de incelenmektedir. 2007 yılı itibarı ile Türkiye'de bu konumda yaklaşık 5000 personel görev yapmaktadır. Dolayısıyla araştırma, SYDV ve Belediyelerin sosyal yardımlarla ilgili faaliyetlerini yürüten bu görevlileri de kapsamaktadır.

Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini, 18 yaşından büyük ve en az iki yıldan beri kamusal sosyal yardımlardan yararlanan 2032 hane referans kişisi oluşturmaktadır.

Araştırma örneklemini oluşturan aileler, İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflaması-2 (İBBS-2) düzeyinde Türkiye genelini temsil eden 26 istatistiksel bölgeden (her bir bölge bir veya birden fazla il içermektedir) belirlenmiştir. Daha sonra bu birimlerin her birinden 2 ilçe ve 2 köy belirlenmiş, bu yerleşim birimlerindeki ailelerle yüz yüze görüşmelerle anket uygulanarak veriler toplanmıştır.

Bu araştırmada nicel verilere ek olarak, sosyal yardım alanların sosyal yardımlarla ilgili algıları hakkında nitel veriler elde edebilmek amacıyla küçük bir grup ile (N=125) derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Aynı amaçla, sosyal yardım dağıtan kamu görevlilerinden oluşan bir grupla da (N=111) derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada nicel ve nitel verilerin toplanması için anket, ölçek, görüşme ve gözlem formları kullanılmıştır.

1. Anket

Bu araştırmada kamusal sosyal yardımlardan yararlanan kişilere "Sosyal Yardımlaşma Kurumları ve Bu Kurumların Uygulamaları İle İlgili Görüşler Anketi" uygulanmıştır. Toplam 78 sorunun yer aldığı bu anketin bölümleri ve her bir bölümdeki soru sayıları aşağıda verilmiştir:

1. Kişisel / Sosyal Bilgiler (31 soru)
2. Sosyal Yardımlaşma Kurumları Hakkındaki Bilgiler (3 Soru)
3. Sosyal Yardım Alma Süreci (5 Soru)
4. Sosyal Yardımın Niteliği (21 Soru)
5. Sosyal Yardım Alma Nedenleri ve Sosyal Yardım Sorumluluğu (19 Soru)

2. Sosyal Yardımlarla İlgili Görüşler Ölçeği (SYİGA)

Bu ölçek, sosyal yardımların dağıtım düzeni ve sosyal yardımlardan yararlanan kişilerin bu uygulama-

lara ilişkin görüşlerini yansıtan 15 ifade yer almaktadır. Ölçek, sosyal yardımlardan yararlanarlara anketle birlikte uygulanmıştır. Sosyal yardımlardan yararlanan kişilerden, ölçekteki her bir ifadeye ne derece katıldıklarını veya katılmadıklarını "tamamen katılıyorum" "katılıyorum", "kararsızım", "katılmıyorum", "hiç katılmıyorum" seçeneklerinden biriyi belirterek bildirmeleri istenmektedir.

3. Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Yükleme Ölçeği (YOKNED)

Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Yükleme Ölçeği (YOKNED), yardım alanların yoksullukla ilgili nedensel yüklem biçimlerini belirlemek amacıyla bu araştırma için geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek, her biri farklı bir yüklem biçimini temsil eden dört boyut (faktör) ve toplam 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları şunlardır:

1. Kişisel nedenler
2. Aile ve yakın çevreyle ilgili nedenler
3. Sosyal yapı ile ilgili nedenler
4. Kadercilik

Beş dereceli likert türü bu ölçeğin her alt boyutu için ayrı ayrı toplam puanlar hesaplanmaktadır. Her bir alt boyutun toplam puanları karşılaştırılarak kişinin daha çok hangi nedenlere yüklem yapma eğiliminde olduğu saptanabilmektedir.

4. Görüşme Formu

Bu araştırmada nitel verilerin toplanması için kullanılmak üzere yarı yapılandırılmış Görüşme Formu hazırlanmıştır. Görüşme Formunun iki farklı sürümü bulunmaktadır:

A) Sosyal yardımlardan yararlanarlara yapılan derinlemesine görüşmelerde kullanılan Görüşme Formu (A Formu). Sosyal yardım alan kişilerle yapılan görüşmelerde kullanılmak üzere hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu üç bölümden ve toplam 49 açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

B) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı çalışanları ile yapılan görüşmelerde kullanılan Görüşme Formu (B Formu). Sosyal yardım hizmeti sunan kurum görevlileriyle yapılan görüşmelerde kullanılmak üzere hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu 5 bölümden ve toplam 46 açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması Ve Analizi

Bu araştırmada veriler, tüm Türkiye genelinde Kasım 2008 tarihinde toplanmıştır. Veri toplama aşamasında, en az üniversite lisans mezunu olan deneyimli 55 anketör görev almıştır. Anketler, deneklerle yüz yüze görüşme yapılarak uygulanmıştır. Toplanan veriler kontrol edilerek elektronik ortama aktarılmış ve daha sonra da istatistiksel analizler yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular, ilgili başlıklar altında gruplanarak aşağıda özetle sunulmuştur:

1. Sosyal Yardım Alanların Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular

- Kamusal sosyal yardımlardan yararlanan hane referans kişilerinin %48.1'i 36-55 yaş grubunda yer almaktadır, %62.7'si kadındır ve %43.5'i okuma yazma bilmemektedir.

- Sosyal yardımlardan yararlanan hane referans kişilerinin %61.3'ü evlidir. Çeşitli nedenlerle aile birliği bozulmuş olan (dul / eşi ölmüş / boşanmış) ailelerin oranı %33.4'tür ve bu oran toplumun genel ortalamasının üstündedir. Bu ailelerde ortalama hane halkı 4.13 kişidir. Yardım alanların yarıya yakını eşi ve çocuklarıyla (%48.1) yaşamaktadır.

2. Sosyal Yardım Alanların Barınma (Konut) Durumlarına İlişkin Bulgular

- Sosyal yardım alanların %63.6'sı müstakil evlerde (%35.0) veya gecekondu tipi evlerde (%28.6) oturmaktadır. Apartman dairesinde oturanların oranı da %23.4'tür. Sosyal yardım alanların %40.7'si kendi evle-

rinde, %37.2'si kirada oturmaktadır. Oturdıkları evlerin %65.3'ü 1+1 odalı (%18.7) veya 2+1 (%46.6) odalıdır ve evlerin %68.9'u 75 metre kare ve daha küçüktür.

- Sosyal yardım alanlar sağlıksız konutlarda ve çok zor koşullarda hayatlarını sürdürmektedirler: Konutların %4.5'inde tuvalet yoktur, %91.8'i odun kömürle ısıtılmaktadır, %12.3'ü su ihtiyacını evin dışındaki çeşmelerden veya kuyulardan sağlamaktadır. Mutfakta doğalgaz kullananların oranı sadece %3.7'dir.

- Yardım alan aileler arasında yaşamı kolaylaştıran ev eşyalarına [çamaşır makinesi (%55.2), bulaşık makinesi (%2.3), buzdolabı (%81.4), renkli televizyon (%82.2), sabit telefon (%26.4), bilgisayar %3.4), internet bağlantısı (%1.8)] sahip olma oranı toplumun geneline göre düşüktür. Bu ailelerde kullanılmakta olan eşyalar ve araçlar da oldukça eski ve kullanılamayacak hâtedir.

3. Sosyal Yardım Alanların Çalışma Yaşamına Katılma Durumlarına İlişkin Bulgular

- Sosyal yardım alanların %90'nı herhangi bir meslek sahibi değildir, %86.6'sı halen gelir getiren bir işte çalışmamaktadır ve bunların çok büyük bir bölümü ev hanımıdır. Çalışanların da en büyük bölümü özel sektörde işçi (%26.0) veya mevsimlik işçidir (%20.3). İşsizlik süreleri 1 ile 10 yıl arasında değişmektedir.

- Sosyal yardım alanların sadece %25.1'i iş aramakta, %74.9'u iş aramamaktadır. İş bulmak için en sık başvurulan yöntem, tanıdıkları aracılığı ile iş arama (%79.0) yöntemidir. İş aramayanlar ise iş aramama nedenlerini çoğunlukla sağlık sorunlarının olmasıyla (%41.0) ve ev hanımı olmalarıyla (%37.0) açıklamaktadırlar.

- Sosyal yardım alan ailelerin %65.9'unda ailede gelir getiren hiç kimse bulunmamaktadır. %29.9'unda ise sadece bir kişi gelir getirmektedir. Bu ailelerin %70.9'unun ortalama aylık geliri 300 TL'nin altında, %95.1'inin de ortalama aylık geliri 600 TL'nin altındadır. Bu ailelerin %69.1'i elektrik faturalarını, %70.6'sı su fa-

turalarını, %63.5'i telefon faturalarını, %76.4'ü doğalgaz faturalarını düzenli olarak ödemekte zorlanmaktadır.

Yukarıdaki bulgulara göre, sosyal yardım alanların beşerî sermaye açısından yoksun oldukları görülmektedir. Bu kişilerin çoğu, iş piyasasında istihdam edilmelelerini sağlayacak niteliklere (kişisel ve mesleki becerilere) sahip değildirler. Çoğunluğu gelir düzeyleri düşük, iş gücü açısından niteliksiz ve dolayısıyla da iş piyasasına katılma imkânları sınırlı, daha da önemlisi iş piyasasına katılma eğilimi taşımayan kişilerden oluşmaktadır. Grubun dörtte üçü herhangi bir gelir getiren işe sahip olmadığı halde iş aramamakta, iş piyasasına katılma eğilimi taşımamaktadır. Gelir düzeyi oldukça düşük olan bu kitle, elektrik, su, telefon ve doğal gaz gibi sabit giderlerini karşılamakta zorlanmaktadır.

4. Göç ve Sosyal Yardım Alma İle İlişkili Bulgular

- Sosyal yardım alanlardan görüşülenlerin %53.7'si ilçe merkezlerinde, %25.3'ü il merkezlerinde, %16.7'si köylerde, %4.3'ü kasabalarda, ikamet etmektedir.
- Grubun %55.8'i buldukları yerleşim biriminin yerlisidir, %44.2'si göç ederek şu andaki yerleşim birimine gelmiştir. Göç etmeden önce yaşadıkları yerleşim birimi açısından köyler %57.0 ile ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla ilçe merkezlerinden (%26,3) ve il merkezlerinden (%11.4) göç edenler izlemektedir.
- Göç edenler arasında, son beş yıl içerisinde göç edenlerin oranı %13.1'dir. Göç edenlerin yarısından fazlasının (%56.6'ı) göç etmelerinin üzerinden 15 yıldan fazla zaman geçmiştir.

Araştırmaya katılanların yarısından fazlası köylerden göç edenlerden oluşmaktadır. Araştırmada, göç ve sosyal yardımlara gereksinim duyma arasında olumlu yönde bir ilişki saptanmıştır.

5. Ailede Özürlü Bireylerin Varlığına İlişkin Bulgular

• Sosyal yardım alan ailelerin %22.8'inde özürlü birey bulunmaktadır ve bu oran yaklaşık %12-14 olarak kabul edilen genel ortalamanın çok üstündedir.

• Özür türü açısından, bedensel özürülüler (%46.3) ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla zihinsel (%25.9), görme (%16.2), dil ve konuşma (%5.8) ve işitme (%5.8) özürülüler izlemektedir.

• Özürlerin %60.8'nin doğumdan sonra oluştuğu belirtilmiştir.

Yardım alan ailelerde özürlü kişi sayısı normal nüfustaki orana göre yüksektir. Aile üyeleri arasında engelli bir bireyin varlığı ile sosyal yardım alma ve hatta sürekli yardıma gereksinim duyma arasında bir ilişki vardır.

6. Sosyal Güvenlikle İlgili Bulgular

- Sosyal yardım alan ailelerin %87.0'si primli sosyal güvenlik sistemi kapsamında değildir. Grubun %8.8'i SSK, %1.8'i BAĞKUR, %1.4'ü Emekli Sandığına bağlıdır. Yaklaşık %1 kadarı da çocukları dolayısıyla (bakmakla yükümlü oldukları için) sosyal güvenlik kurumlarıyla ilişkilidir.
- Primli sosyal güvenlik sistemine bağlı olan ve primini kendileri ödemeleri gereken kişilerin (BAĞKUR üyelerinin) sadece %33.3'ü primlerini düzenli olarak ödeyebilmekte, %66.7'si primlerini ödeyememektedir.
- Sosyal yardım alanların %82.7'si yeşil kart sahibidir, %17.3'ü yeşil kart sahibi değildir.

7. Görüşme Yapılan Evlerin Fiziksel Koşullarına İlişkin Bulgular

• Görüşme yapılan ailelerin yaşamakta oldukları evlerin fiziksel koşulları, gözlem sonuçlarına bağlı olarak, "yetersiz" (%41.9) veya "çok yetersiz" (%26.5) olarak değerlendirilmiştir. Evlerdeki eşyaların durumu da "yetersiz" (%43.1) veya "çok yetersiz" (%27.9) bulunmuştur. Bu evlerin %59.2'sinde nem veya rutubet olduğu gözlemlenmiştir.

8. Sosyal Yardımlaşma Kurumları Hakkındaki Bilgilerine İlişkin Bulgular

• Ülkemizde sosyal yardımların sağlanmasında çok sayıda kurum yetkilendirilmekle birlikte, en fazla bilinen kurum Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıdır (%73.3). İkinci sırada belediyeler (%16.0) gelmektedir. Üçüncü sırada Kızılay (%1.9) gelmekte, ardından çok sınırlı tanınırlık düzeyiyle il özel idareleri (%1.1), muhtarlıklar (%0.6) ve sivil toplum kuruluşu olarak da Deniz Feneri Derneği (%0.6) izlemektedir.

• Sosyal yardım yapan kurumlar hakkındaki bilgi düzeyi açısından, sosyal yardım alanların %64.8'i başkalarına göre kendisinin daha az bilgili olduğunu düşünmektedir. İnsanlar sosyal yardım alabilecekleri kurumlar hakkında bir veya birden fazla kaynaktan bilgi edinebilirler. Sosyal yardım alanların bu kurumlarla ilgili bilgi kaynakları arasında ilk sırayı %59.3 ile komşular almaktadır. Bunu sırasıyla tanıdıklar (%44.6), akrabalar (%30.8) ve muhtarlar (%14.9) izlemektedir. Bu konuda yazılı ve görsel-işitsel medyanın yüzde birden daha az oranlarla kayda değer bir bilgi kaynağı olmadığı bulunmuştur.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yaygın olarak tanınıyor olması, bu yardım kuruluşlarının kurumsal kimliğe sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu kurumlar illerde vali, ilçelerde kaymakamın başkanlığında yönetilmesine rağmen valilik ve kaymakamlık makamından ayrı olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal yardım yapan devlet kurumları arasında belediyelerin yoksullara yardımda önemli bir işlevi yerine getirdikleri anlaşılmaktadır.

9. Sosyal Yardım Alma Sürecine İlişkin Bulgular

• Ülkemizde sosyal yardım yapan kuruluşların başında, çok geniş bir sivil toplum katılımı söz konusu olmakla birlikte, SYDV ve belediyeler gelmektedir. Araştırmaya katılan 1.733 kişi (%85.3) SYDV'lerden, 706 kişi (%34.6) belediyelerden, 54 kişi (%2.7) il özel idaresinden, 49 kişi de (%2.4) sivil toplum kuruluşlarından sos-

yal yardım aldığını belirtmiştir. Grubun %42.6'sı 3-4 yıldan beri yardım almaktadır. Bunu sırasıyla 2 yıldan beri yardım alanlar (%23.3) 7 yıl veya daha uzun zamandan beri yardım alanlar (%23) ve 5-6 yıldan beri yardım alanlar (%8.8) izlemektedir.

• Yardım alanların %83.7'si yardım almak için kendileri kuruma başvurmuştur. Kendileri başvurmayan, kurum tarafından belirlenen ve yardım edilenlerin oranı ise %16.3'tür.

• Yardım alırken zorlukla karşılaştıklarını belirtenlerin oranı %13.2'dir. %86.8'i ise herhangi bir zorlukla karşılaşmadığını belirtmiştir.

• Yardım alanlar, yardımların ne zaman dağıtılacağına ilişkin bilgiyi genellikle tanıdıklarından öğrenmekte (%60.1) veya belli aralıklarla gidip sorarak (%30.0) kendileri öğrenmektedir. Kurum tarafından telefonla veya mektupla haber / bilgi edinenlerin oranı %10'dan daha azdır.

• Sosyal yardım alan kişiler, sosyal yardım kurumlarında çalışan görevlilerin kendilerine yönelik davranışlarının "iyi" (%71.5) veya "normal" (%21.3) olarak tanımlamaktadır. Grubun %7.2'si ise görevlilerin kendilerine kötü davrandığını belirtmiştir. Görevlilerin kötü davranışları arasında da ilk üç sırada "azarlama" (%61.5), "kaba davranma" (%12.8) ve "ilgisizlik" (%7.7) yer almaktadır.

• Sosyal yardım alanların %66.3'ü, sosyal yardım kurumlarında çalışan görevlilerin kendilerine yardımcı olduklarını ve sordukları her soruya cevap verdiklerini beyan etmişlerdir. Grubun %26.8'i görevlilerin "kısmen" kendilerine yardımcı olduğunu ve sorularına cevap verdiğini belirtmiştir. Yardım alanların %6.9'u ise görevlilerin hiçbir soruya cevap vermeyerek kendilerine yardımcı olmadığını belirtmiştir.

• Sosyal yardım alanların %89.6'sı, sosyal yardım kurumlarında çalışan görevlilerin kişilik özelliklerinin bu işe uygun olduğunu, %9.4'ü ise uygun olmadığını

belirtmiştir. Görevlilerin sayısal olarak yeterli olduğunu belirtenlerin oranı %84.6 iken, görevli sayısının yetersiz olduğunu belirtenlerin oranı %14.1'dir.

- Sosyal yardım alanların %76.1'i, sosyal yardım kurumlarının fiziksel olanaklarının (bina, araç-gereç, vb.) uygun olduğunu, %13.6'sı kısmen uygun olduğunu belirtmiştir. Grubun %8.0'i ise uygun olmadığını belirtmiştir.

- Sosyal yardım alanların %64.2'si, yardıma muhtaç durumda olmalarının sorumlusunun hükümet olduğunu belirtmiştir. İşveren kişi ve kurumlar (%10.5) ve aileler de (%8.4) ilk sıralarda yer almaktadır. Bu konuda ilginç bir bulgu, yardıma muhtaç durumda olmalarının sorumlusu olarak bizzat kendilerini görenlerin oranının %11.2 gibi oldukça düşük olmasıdır.

Genelde sosyal yardım yapan kurum görevlilerinin davranışları normal, fiziksel kapasite ve insan kaynağı açısından genelde yeterli bulmaktadırlar. Grubun yaklaşık %10'u, bu konularda olumsuz bir değerlendirme yapmaktadır.

10. Sosyal Yardım Faaliyetlerinin Türü ve Miktarı ile İlgili Bulgular

- En yaygın yardım türü, aile yardımlarıdır. Aile yardımları arasında da ilk sırada yakacak yardımı (%42.2) yer almaktadır. Bunu sırasıyla gıda yardımı (%31.7) ve sosyal destek nakdi yardımı (%24.1) izlemektedir. Yardım türleri arasında ikinci sırada eğitim yardımları yer almaktadır. Bunun da büyük bir bölümünü şartlı nakit transferi (%49.1) ve öğrenci ihtiyaç yardımı (%43.1) oluşturmaktadır. Yardım türleri arasında üçüncü sırayı sağlık yardımları almaktadır. Burada da tedavi destek, ilaç, tıbbi malzeme, vb. en yaygın yardım türüdür.

- Son bir yıl içerisinde alınan yardım türleri arasında ilk üç sırada "yakacak" (%36.6), "nakit para" (%30.5) ve "gıda yardımı" (%28) yer almaktadır. Yılda bir kez yardım alanlar (%57.3) grubun yarısından fazlası-

nı oluşturmaktadır. Üç ayda bir yardım alanların oranı %25.7, altı ayda bir yardım alanların oranı da %11.4'tür.

- Sosyal yardım alanlar yaşamlarını devam ettirebilmek için ayda ortalama 790 TL gelirleri olması gerektiğini belirtmişlerdir. Sosyal yardım kurumlarından aldıkları nakit yardımlar ise ayda ortalama 175 TL kadardır. Bu durumda aylık giderlerinin %22 kadarını nakit sosyal yardımlarla karşılamaktadırlar.

- Sosyal yardım alanlar arasında ilaç yardımı dışında, diğer yardım türlerinin miktarını (gıda, giyecek, yakacak, ev eşyası, kırtasiye) yetersiz bulanların oranı yeterli bulanların oranından fazladır. İlaç yardımının miktarını yeterli bulanların oranı %82.7'dir. Buna karşın gıda yardımını yeterli bulanlar %39.5, yetersiz bulanlar %60.5'dir. Yakacak yardımını yeterli bulanların oranı %47.4; giyecek yardımını yeterli bulanların oranı %43.6; ev eşyası yardımını yeterli bulanların oranı 36.4; kırtasiye yardımını yeterli bulanların oranı %30.1'dir. Miktar açısından yardımları yetersiz bulmalarına karşın, bütün yardım türleri için "kaliteli" değerlendirmesi yapanlar çoğunluğu oluşturmaktadır.

- Yardım alanların %6.1 gibi küçük bir bölümü, ihtiyaç duymadıkları türden yardımlar aldıklarını belirtmişlerdir.

- En fazla ihtiyaç duyulan yardım türü açısından ilk sırada %30.5 ile gıda, %25.2 ile yakacak, %15.3 ile nakit yardımı yer almaktadır.

- Sosyal yardım uygulamalarından memnun olduğunu ve uygulamanın genişletilmesini isteyenlerin oranı %52.3'tür. Grubun %41.0'i de uygulamadan çok memnun olduğunu belirtmiştir. Sosyal yardım uygulamalarından memnun olmadığını belirtenlerin oranı sadece %5.1'dir.

- Yardım alanların %61.4'ü, görevlilerin yardımları adil bir biçimde dağıttığını belirtmişlerdir. Görevlilerin adil olmadığını belirtenlerin oranı da %36.0'dır.

- Sosyal yardımların kesintiye uğraması durumunda, yardım alanların %44,8'i hayatın kendileri için çekilmez bir hal alacağını belirtmiştir. Yardım alanların %17.2'si bu durumda hayatlarının kısmen etkileneceğini, %3.0'ü ise bu durumun hayatlarını etkilemeyeceğini belirtmiştir.

- Sosyal yardım alanların %44,8'i, yakın çevrelerinde ihtiyacı olan her ailenin yardım alabildiğini belirtmiştir. Grubun %35,0'i kısmen yardım alabildiklerini belirtmiştir. Grubun %17.2'si yakın çevrelerinde ihtiyacı olan her ailenin yardım alamadığını belirtmiştir.

- Grubun %32.2'si sosyal yardımları gerçekten de ihtiyacı olan ailelerin aldığını, %35.0'i bazen ihtiyacı olmayan ailelerin de yardım aldığını belirtmiştir. Grubun %32.0'si ise iyi bir inceleme yapılmadığını ve ihtiyacı olan olmayan herkesin yardım aldığını belirtmiştir.

- Sosyal yardım alanları %55.6'sı kendilerinin de başkaları kadar yardım aldığını düşünmektedir. Grubun %40.6'sı başkalarından daha az yardım aldığını, %3.0'ü de başkalarından daha çok yardım aldıklarını düşünmektedirler.

11. Yardıma Muhtaç Aileleri Belirlemek İçin Kullanılan Ölçütlere İlişkin Bulgular

- Sosyal yardım alanların %47.0'si, yardım alabilmeleri için kendilerinden belge istendiğini belirtirken, %53.0'ü herhangi bir belge istenmediğini belirtmiştir. İstenen belgeler açısından bir değerlendirme yapıldığında çok büyük bir çeşitlilik göze çarpmakla birlikte (örneğin ikametgah, dilekçe, sağlık raporu, nüfus cüzdanı, öğrenci belgesi, mal beyannamesi, özür belgesi, kira faturası, yeşil kart, vb.) ilk üç sırada "kimlik" (%16.5), Fakirlik belgesi (%15.6) ve Muhtarlık belgesi (%15.4) söylenmiştir.

- Yardım alanların %28.7'si, aldıkları yardımların belli bir süreyle sınırlı olduğunu, %69.5'i ise süre sınırlılığı olmadığını belirtmiştir. Süre sınırlılığı olduğunu belirtenlerin çoğunluğu, bu sürenin 3 ay (%27.7) ve 6 ay

(%69.9) olduğunu belirtmişlerdir.

12. Sosyal Yardım Alma Nedenlerine İlişkin Bulgular

- Sosyal yardım alanların yardım alma nedenlerine ilişkin değerlendirmeleri arasında ilk sırayı, aylık/yıllık gelirlerinin azlığı (%66.4) almaktadır. Bunu sırasıyla işsizlik (%56.9), sağlık sorunları (%29.8), ailenin kalabalık olması (%11.7), eğitim giderlerini karşılayamama (%8.6), kira bedelinin yüksek olması (%7.2) ve borçluluk (%6.2) gelmektedir. Diğer ailelerin hangi nedenlerle sosyal yardım aldıkları sorulduğunda ise verilen cevaplar büyük bir çeşitlilik arz etmekle birlikte, grubun %50.3'ü ekonomik nedenleri vurgulamaktadır. Bunu sırasıyla işsizlik (%23.9) ve gerçekten ihtiyaç sahibi olmaları (%7.1) izlemektedir. Sağlık sorunları (%2.6) ve yaşlılık (%1.3) ise çok az sayıda kişi tarafından dile getirilmiştir.

13. Sosyal Yardım Alanların Devletten Beklentilerine İlişkin Bulgular

- Sosyal yardım alanlar, yardım süreci ile ilgili olarak denetimlerin daha sıkı yapılmasını vurgulamaktadırlar. Örneğin yardım alanların %34.0'ü kontrollerin artırılmasını, %11.2'si iyi davranılmasını, %8.8'i de yardımların miktarının artırılmasını belirtmiştir. Bu konuda "istihdam yaratılsın" diyenlerin oranı %3.2 gibi çok düşük bulunmuştur

- Yardım alanların %69.1'i, insanların sosyal yardıma muhtaç hale gelmesi sorununu öncelikle hükümetin çözmesi gerektiği görüşündedir. Yani grubun büyük bir bölümü, çözümü hükümetten beklemektedir. Bu sorunu belediyeler çözmeli diyenlerin oranı ise %9.5'tir. Bu konuda ilginç bir bulgu, sorunu kişiler kendileri çözmeli diyenlerin oranının %7.8 gibi oldukça düşük olmasıdır.

- Sosyal yardımlar karşılığında belli bir partiye veya adaya oy vermek zorunluluğu hissettiğini belirtenlerin oranı %20.2'dir. Grubun %79.8'i böyle bir zorunluluk hissetmediğini belirtmiştir.

14. Sosyal Yardımlardan Yararlananların Yardım Yapan Kamu Gücüyle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

• Sosyal yardımlardan dolayı kime teşekkür edilmesi gerektiği sorusuna, Sosyal yardım alanların %33.8'i "devlete" teşekkür etmeleri gerektiğini belirterek cevap vermişlerdir. Bunu sırasıyla "yardım aldığım kurum" (%17.2), "hükümetlere" (%16.4), "yardım görevlilerine" (%13.7) diyenler izlemektedir.

• Sosyal yardıma muhtaç kişilerin varlığını sadece bizim ülkemiz açısından önemli bir sorun olarak görenlerin oranı %27.5; diğer ülkelerin de yaşadıkları bir sorun olarak görenlerin oranı %34.3'tür. Grubun %36.7'si ise bunu normal bir durum olarak görmektedir. Ülke genelinde sosyal yardım alanların sayısını ciddi bir problem olacak kadar fazla olduğunu düşünenler, sosyal yardım alanların %72.3'ünü oluşturmaktadır. Grubun %25.1'i ise sayının fazla olmadığı kanaatinindedir. Bu konuda grubun %2.6'sı belli bir fikri olmadığını belirtmiştir.

15. Sosyal Yardımların Sürekliliğine İlişkin Bulgular

• Sosyal yardım alanların %29.7'si, düzenli bir geliri olan iyi bir iş buluncaya kadar; %11.6'sı da ekonomik durumu düzelinceye kadar sosyal yardım almayı sürdüreceklerini belirtmişlerdir. Buna karşın grubun %25.3 gibi önemli bir bölümü, devlet yardım ettiği sürece yardım alacağını belirtmiştir. Grubun %23.8'i de "ölene kadar" sosyal yardım alacağını beyan etmiştir.

• Yardım alanların %44.6'sı ekonomik durumlarının ne zaman düzeleceğini bilemediklerini, %43.1'i de ekonomik durumlarının düzeleceğine dair umutları olmadığını belirtmiştir. Durumlarının bir-iki yıl içerisinde düzeleceğini düşünenlerin oranı %1.9 gibi son derece düşüktür.

16. Sosyal Yardım Alanların Özyeterlik Duygularına İlişkin Bulgular

• Sosyal yardım alanların %69.1'i sosyal yardım almaksızın ailece yaşamlarını aynı koşullarda sürdür-

remeyeceklerini belirtirken %9.6'sı, sosyal yardımlar almaksızın yaşamlarını aynı koşullarda en fazla 1-2 ay sürdürebileceklerini, %6.9'u da en fazla 3-6 ay sürdürebileceklerini belirtmiştir. Bunu sırasıyla 3-4 yıl (%4.2), 7-12 ay (%4.2), 1-2 yıl (%3.8) diyenler izlemektedir.

• Grubun %41'i, düzenli gelir elde edeceği iyi bir iş bulduğunda sosyal yardım almadan hayatını sürdürebileceğini düşünmektedir. Bunu sırasıyla çocuklar büyüyünce (%13) ve sağlığıma kavuştuğumda (%8.1) diyenler izlemektedir. Bu konuda ilginç bir bulgu, sosyal yardım almaksızın "hiçbir zaman" hayatını sürdüremeyeceğini söyleyenlerin oranının %29.6 gibi azımsanmayacak bir oranın olmasıdır.

17. Yardım Alanların, Sosyal Yardım Politika ve Uygulamalarıyla İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Sosyal yardım alanlar, insanların yardıma muhtaç duruma düşmelerinin nedenleri arasında ilk sırada işsizliğe atıfta bulunmaktadır. Sosyal yardım alanlar, yardım aldıklarını ailelerindeki diğer üyelerin, akrabalarının ve komşularının da bildiğini ifade etmişlerdir. Devletin, yardıma muhtaç ailelere yardım etmesi gerektiği görüşü de çok yaygındır. Bununla birlikte yardım alanların çoğu, kendi çocuklarının da yardımlarla hayatlarını sürdürmelerini istemediklerini belirtmişlerdir. Bu genel değerlendirmenin yanı sıra, yardım alanların sosyal yardım politikaları ve uygulamalarıyla ilgili görüşleri şu şekilde özetlenebilir (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevapları birleştirilerek verilmiştir):

• İnsanların sosyal yardıma ihtiyaç duymalarının ana sebebi işsizliktir görüşüne katılanların oranı %91.5

• Sosyal yardım aldıklarını ailelerinin bütün üyelerinin bildiğini belirtenlerin oranı %93.7

• Yoksullara karşılıksız yardım yapmanın devletin görevi olduğu görüşüne katılanların oranı %92

• Komşularının ve akrabalarının bildiğini söyleyenlerin oranı %92.2

- Zenginlerin, çevrelerindeki yoksullara yardım etmesi gerektiği görüşüne katılanların oranı %91
- Devlet, yoksullara karşılıksız yardım dağıtarak “baba” olduğunu göstermelidir görüşüne katılanların oranı %92.1
- Çocuklarımı sosyal yardımlarla büyütmek istemezdim diyenlerin oranı %88.2
- Çocuklarımın yaşamlarını sosyal yardımlarla sürdürmelerini istemezdim diyenlerin oranı %89.2
- Vatandaşlar sosyal yardıma ihtiyaç duymamak için ellerinden gelen çabayı göstermelidir görüşüne katılanların oranı %89.7
- Devlet, ihtiyacı olan her vatandaşa sosyal yardımlarda bulunmalı, gerekirse bunun için diğer harcamaları kısımlıdır görüşüne katılanların oranı % 84.9
- Sosyal yardımların kesilebileceğinden dolayı endişelenenlerin oranı %84.1
- Devlet sağ olsun, sosyal yardımlar olmasaydı ailemiz çok büyük zorluklarla karşılaşır diyenlerin oranı %85.2
- Kim daha fazla muhtaç ise sosyal yardımların o kişilere yapılması gerektiğini düşünenlerin oranı %81.5
- Komşularının sosyal yardım aldığını belirtenlerin oranı %74.9
- İyi bir iş bulursam sosyal yardım almam şeklindeki görüşe katıldığını belirtenlerin oranı %73.8’dir.

18. Yardım Alanların Çeşitli Kişisel Özellikleri ve Sosyal Yardım Alma Sürecine İlişkin Bulgular

- Yardım alanların yaşları ilerledikçe yardım alırken belge gösterme gerekliliği de azalmaktadır. Başka bir deyişle, sosyal yardım görevlilerinin görece daha genç yaştaki yardım alanlardan belge göstermelerini daha fazla istemektedirler.

- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından yardım aldıklarını belirtenlerin oranı %85.28’dir. Ancak bu oran erkekler arasında (%90) kadınlardan (%82.5) daha yüksektir.
- Belediyelerden yardım aldıklarını belirtenlerin oranı %34.64’tür. Ancak bu oran SYDV’lerin aksine, kadınlarda (%40.0) erkeklerden (%25.6) daha yüksektir.
- Sosyal yardımlardan memnuniyet oranı, kadınlarda (%44.8) erkeklerden (%34.6) daha yüksektir. Doğal olarak, erkekler (%5) bu uygulamanın yaygınlaştırılmasını kadınlardan (%48.4) daha fazla istemektedirler.
- İnsanlar genellikle çocuklarını sosyal yardımlarla yetiştirmek istemediklerini belirtmektedirler. Ancak bu konuda kararsızların oranı, kadınlarda (%9.4) erkeklerden (%5.1) daha fazladır.
- Sosyal yardım alanlar arasında genelde öğrenim düzeyi yükseldikçe sosyal yardım alanların oranı azalmaktadır. Ancak lise mezunları bu genel sıralamaya uymamaktadır.
- Sosyal yardım alanlar arasında öğrenim düzeyi yükseldikçe gelir getiren bir işte çalışanların oranı da genelde artmaktadır. Ancak lise mezunları bu eğilime uymamaktadır. Lise mezunları arasında gelir getiren bir işte çalışanların oranı (%8.8), ilkokul (%16.6) ve ortaokul (%14.9) mezunlarının oranından daha düşüktür.
- Genel olarak, bireylerin öğrenim düzeyleri yükseldikçe aldıkları sosyal yardımdan memnuniyetlerinin azaldığı görülmektedir.
- Ailelerinin ekonomik düzeylerinin ne kadar sonra düzeleceğine ve artık sosyal yardım almadan yaşayabileceklerine ilişkin umutlar, eğitim düzeyi yükseldikçe belirsizleşmektedir.
- Ailelerinin ekonomik durumlarının ne kadar sonra düzeleceğine ilişkin olarak, iş aramayanların (%48,7) iş arayanlara oranla (%32,5) umutlarının daha az olduğu görülmektedir.

• Buldukları yerleşim biriminin yerlisi olanlar, o yerleşim birimine göç edenlere oranla sosyal yardımların kendi ihtiyaçlarına daha uygun olduğunu belirtmişlerdir.

• Yerleşim birimlerine göre SYDV'lerden yardım alanların oranı değişmektedir. Kasabalarda yaşayanlar arasında SYDV'lerden yardım alanların oranı %94.3 iken, bu oran ilçe merkezlerinde %83'tür. Belediyelerden yardım alanlar arasında ise en yüksek oran %41.8 ile ilçelerde yaşayanlardır.

• Genel olarak, bulunulan yerleşim birimi büyüdükçe alınan sosyal yardımdan memnun olma oranları da yükselmektedir.

• Genel olarak yerleşim yeri büyüdükçe bireylerin ailelerinin ekonomik durumlarının düzeleceğine ilişkin umutlarının da arttığı görülmektedir.

• Düzenli gelir getiren bir iş sahibi olmak, bireylerin sosyal yardım olmaksızın hayatlarını sürdürmelerinde en önemli etken olarak görülmektedir.

• Ülkemizde sosyal yardımların devlet kurumları tarafından sağlanması gerektiği görüşüne en yüksek oranda kasabalarda yaşayanlar (%64.4) destek vermektedirler. Bu oran ilçe merkezlerinde %44.8'e düşmektedir. Sosyal yardımların belediyeler tarafından yapılması yönündeki görüşe de yine en çok kasabalardan (%58,6) destek gelmektedir.

• İlçe merkezinde yaşayan bireylerin %49.1'i çevrelerinde ihtiyacı olan her aileye sosyal yardım yapıldığını belirtmiştir. Bu oran kasabalarda %29.9'a düşmektedir.

• Bazı vatandaşların yaşamak için sosyal yardım alma gereği duymasını normal karşılayanların oranı kasabalarda % 56.3 ile en yüksek orandadır.

19. Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Yükleme Konusunda Elde Edilen Bulgular

• İnsanlar yoksulluğun nedenlerini dört değişik faktöre atıfta bulunarak açıklayabilirler: Kişisel nedenler, aile ve yakın çevre ile ilgili nedenler, sosyal ve ya-

pısal nedenler, kadercilik. Bu çalışmada yoksulluğun nedenleri konusunda belirgin bir biçimde dört faktörden birini seçme eğiliminde olanların %40 ile en çok yapısal nedenlere yükleme yaptıkları görülmektedir. Bu yükleme türünü, aralarında küçük farklılıklarla diğer yükleme türleri (%22.3 ile kadercilik, %19.2 ile kişisel nedenler, %18.6 ile de aile ve yakın çevre) izlemektedir. Bu bulgular, sosyal yardım alanların yoksulluğun nedenini genellikle yapısal faktörlere yükleme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

• Nedensel yüklemeler cinsiyete göre farklılaşmamaktadır.

• Eğitim düzeyi arttıkça kişisel nedenlere yükleme eğilimi azalmakta, sosyal ve yapısal nedenlere yükleme eğilimi artmaktadır.

• Gelir getiren bir işte çalışanlar, yoksulluğun nedenini kaderciliğe daha fazla yükleme eğilimindedirler.

• SYDV'lerden yardım alanların Kişisel Nedenler alt ölçeğinden aldıkları ortalama puan (X= 9.91), yardım almayanların ortalamasından (X=9.55) yüksektir. Yani, SYDV'lerden yardım alanlar, almayanlara göre yoksulluğun nedenleri konusunda kişisel nedenlere daha fazla yükleme yapmaktadırlar.

SONUÇ

Türkiye'de kamusal sosyal yardım alanların yardım algısı ve yoksulluk kültürü araştırması, ülkemizde sosyal yardım sisteminin bünyesinde birçok sorunu taşımakta olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, sosyal yardım alanların kişisel ve toplumsal özellikleri genel olarak değerlendirildiğinde, ülkemizde yoksulluğun bir kuşaktan diğerine aktarılmasını sağlayan bir yoksulluk alt kültürü oluşmadığı söylenebilir. Yardım alanların büyük bir bölümünün (%88.2) çocuklarını sosyal yardımlarla büyütme istemediğini belirtmiş olması ve çocuklarının yaşamlarını sosyal yardımlarla sürdürmelerini istemediklerini (%89.2) belirtmiş olmaları bu açıdan önemlidir. Yardım alanların, yoksulluğun nedenlerini kadercilikten çok, sosyal ve yapısal nedenlerle açıklama eğilimi de bu görüşü desteklemektedir.

KAYNAKLAR

Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2005). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma,

http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf

Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, (Ed. Aktan, C.C) HAK-İş Konfederasyonu.

<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birincibol/aktan-vural-yoksulluk.pdf>

Buğra, A. ve Sınmazdemir, T. (2005). Yoksullukla Mücadelede İnsani Ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu

<http://www.spf.boun.edu.tr/docs/discussionpaper1.pdf>

Çengelci, E. (1993). Sosyal Refahın Gerçekleştirilmesinde Sosyal Yardımların Rol ve

Önemi, Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Cilt -11 Sayı 1-2-3 1993, Ankara.

DPT. (2001). VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT:2599 – ÖİK:610.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oik610.pdf>

Ersöz, H.Y. (2007). Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, İstanbul, İTO Yayınları.

ILO (2008). Global Employment Trends, January 2008, Geneva, ILO Publ.

Seyyar, A. (2005). Sosyal Güvenlik Terimleri: Ansiklopedik Sözlük, İstanbul, Papatya Yay.

Şenses, F. (2001). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk Kavramlar, Nedenler, Politikalar ve Genel Eğilimler, İletişim Yayınları.

TÜİK, Haber Bülteni, Sayı:111, Kasım 2008

UN (2001). Road Map Towards the Implimentation of the UN Millennium Declaration, www.un.org

World Bank (2008). World Bank Updates Poverty Estimates for the Developing World, <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEAR/CH/0,,contentMDK:21882162~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:469382,00.html>